

AHOLINING IJTIMOIIY HIMOYAGA MUHTOJ QATLAMLARIGA XIZMAT KO'RSATISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION MODEL

Ziyodullaeva Sohila Menglievna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20917981>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish masalalari zamonaviy ijtimoiy ish nazariyalari hamda innovatsion yondashuvlar asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda ijtimoiy xizmatlar tizimining bugungi holati, uning rivojlanish tendensiyalari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish mexanizmlari o'rganilgan. Aholining ehtiyojmand qatlamlari, jumladan, nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar, kam ta'minlangan oilalar, boquvchisini yo'qotgan fuqarolar hamda murakkab hayotiy vaziyatga tushib qolgan shaxslarni qo'llab-quvvatlashda innovatsion texnologiyalar va zamonaviy boshqaruv usullarining ahamiyati yoritilgan.

Maqolada ijtimoiy xizmatlarni tashkil etishning integratsiyalashgan innovatsion modeli taklif etilib, uning asosiy tarkibiy qismlari sifatida raqamli platformalar, idoralararo hamkorlik, individual yondashuv, ehtiyojlarni kompleks baholash va xizmatlar monitoringi mexanizmlari asoslab berilgan. Shuningdek, ijtimoiy xizmatlar sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillar ilmiy tahlil qilinib, ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalari ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, aholining zaif qatlamlari uchun yaratilayotgan imkoniyatlarni kengaytirish hamda ijtimoiy adolat va inklyuziv rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Taklif etilgan innovatsion model ijtimoiy xizmatlarning manzilliligini, tezkorligini va samaradorligini oshirish orqali fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy himoya, ijtimoiy xizmatlar, innovatsion model, ijtimoiy ish, ehtiyojmand aholi, raqamlashtirish, inklyuzivlik, samaradorlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, barqaror rivojlanish.

ABSTRACT

This scientific article analyzes ways to improve the efficiency of services provided to socially vulnerable population groups based on modern social work theories and innovative approaches. The study examines the current state of the social service system, its development trends, existing challenges, and mechanisms for overcoming them. Particular attention is given to the role of innovative technologies and modern management methods in supporting vulnerable groups, including persons with disabilities, older adults, low-income families, individuals who have lost their breadwinners, and people facing difficult life circumstances.

The article proposes an integrated innovative model for organizing social services. The model is based on key components such as digital platforms, interagency cooperation, individualized approaches, comprehensive needs assessment, and service monitoring mechanisms. Furthermore, factors influencing the quality and effectiveness of social services are scientifically analyzed, and practical recommendations for their implementation are developed.

The research findings contribute to the improvement of the social protection system, the expansion of opportunities available to vulnerable population groups, and the promotion of social justice and inclusive development. The proposed innovative model is aimed at increasing the accessibility, responsiveness, and effectiveness of social services, thereby improving the quality of life and social well-being of citizens.

Keywords: social protection, social services, innovative model, social work, vulnerable population, digitalization, inclusiveness, efficiency, social support, sustainable development.

Kirish

Har qanday demokratik va ijtimoiy yo'naltirilgan davlatning asosiy maqsadlaridan biri fuqarolarning munosib hayot kechirishini ta'minlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda ijtimoiy adolat tamoyillarini qaror toptirishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kambag'allik, nogironlik, ishsizlik, boquvchisini yo'qotish, yolg'iz keksalik va boshqa murakkab hayotiy vaziyatlar insonning normal hayot kechirish imkoniyatlarini cheklaydi. Bunday holatlarda samarali ijtimoiy xizmatlar tizimi fuqarolarning turmush darajasini yaxshilash, ularning jamiyat hayotidagi faolligini oshirish va ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini tubdan takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish tizimini modernizatsiya qilish, ehtiyojmand aholini aniqlashning shaffof mexanizmlarini joriy etish, ijtimoiy yordam va xizmatlarning manzilliligini kuchaytirish hamda aholining zaif qatlamlari uchun keng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Natijada fuqarolarning ijtimoiy himoyaga bo'lgan huquqlarini ta'minlashda yangi bosqich boshlandi.

Bugungi kunda kam ta'minlangan oilalar, nogironligi bo'lgan shaxslar, keksalar, boquvchisini yo'qotgan fuqarolar, yetim bolalar va boshqa ehtiyojmand qatlamlar uchun turli ijtimoiy yordam va xizmatlar ko'rsatilmoqda. Xususan, moddiy yordam va nafaqalar tayinlash, rehabilitatsiya vositalari bilan ta'minlash, uy sharoitida ijtimoiy xizmat ko'rsatish, inklyuziv ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish, kasb-hunarga o'qitish va bandlikka ko'maklashish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, "Yagona ijtimoiy reyestr" axborot tizimi, mahallabay ishlash tizimi, "kabi mexanizmlar aholining ehtiyojlarini aniqlash va ularga manzilli yordam ko'rsatishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Biroq amalga oshirilayotgan islohotlarga qaramay, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish tizimida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, xizmatlarning ayrim hollarda takrorlanishi, ma'lumotlar almashinuvining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi, fuqarolarning mavjud imkoniyatlar va imtiyozlar haqida to'liq xabardor emasligi, ayrim hududlarda xizmatlar sifati va qamrov darajasidagi farqlar tizim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa ijtimoiy himoya tizimini yanada takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni joriy etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish, mavjud muammolarni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda xalqaro tajriba va zamonaviy yondashuvlar asosida innovatsion model ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi. Taklif etilayotgan model fuqarolarning ehtiyojlarini kompleks baholash, ijtimoiy xizmatlarni raqamlashtirish, idoralararo hamkorlikni kuchaytirish va xizmatlar sifatini muntazam monitoring qilish orqali tizim samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatishning zamonaviy, integratsiyalashgan va natijaga yo'naltirilgan innovatsion modeli taklif etilib, uning amaliy samaradorligi ilmiy asosda yoritiladi. Ushbu model ijtimoiy xizmatlarning manzilliligini, tezkorligini va sifatligini oshirish bilan birga, fuqarolarning

hayot sifatini yaxshilash hamda jamiyatda ijtimoiy adolat va inklyuziv rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot maqsadi — aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirishning innovatsion modelini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy himoya tizimining samaradorligi nafaqat ajratilayotgan moliyaviy resurslar hajmiga, balki xizmatlarning manzilliligi, tezkorligi, shaffofligi va ehtiyojlarga mos ravishda tashkil etilishiga ham bevosita bog'liqdir. Aholining zaif qatlamlariga ko'rsatilayotgan xizmatlarning sifatini oshirish, ehtiyojlarni erta aniqlash, individual yondashuv asosida kompleks yordam ko'rsatish hamda resurslardan oqilona foydalanish xozirgi vaqtda ijtimoiy ximoya milliy agentlining asosiy maqsad va vazifalaridan sanaladi.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlashning yangi bosqichini boshlab berdi. Ayniqsa, bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish, oilalarni mustahkamlash, nogironligi bo'lgan shaxslar va keksalarga ko'rsatilayotgan ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish bo'yicha qabul qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlar ijtimoiy himoya tizimining institutsional asoslarini yanada mustahkamlamoqda.

2026–2030 yillarga mo'ljallangan Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish strategiyasining qabul qilinishi ushbu yo'nalishdagi muhim qadamlardan biri hisoblanadi. Mazkur strategiya bolalarga nisbatan zo'ravonlikning oldini olish, zo'ravonlik holatlarini erta aniqlash, jabrlangan bolalarga kompleks ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish hamda bolalar manfaatlarini himoya qilishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etishni nazarda tutadi.

Strategiyaning muhim jihatlaridan biri sifatida zo'ravonlik holatlari bo'yicha doimiy yangilanib boruvchi yagona elektron ma'lumotlar bazasini yaratish belgilangan. Mazkur tizim ijtimoiy xizmatlarning manzilliligini oshirish, ehtiyojmand bolalarni tezkor aniqlash va ularga o'z vaqtida yordam ko'rsatish imkonini beradi. Shu bilan birga, ma'lumotlarning yagona platformada jamlanishi davlat organlari o'rtasidagi hamkorlik samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Yana bir muhim yangilik professional tutingan oila xizmatining joriy etilishidir. Ushbu mexanizm zo'ravonlikka uchragan, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan yoki ijtimoiy xavfli vaziyatda qolgan bolalarni oilaviy muhitda tarbiyalash imkonini beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarning oilaviy muhitda voyaga yetishi ularning ruhiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli professional tutingan oilalar instituti ijtimoiy himoya tizimining samaradorligini oshirishda muhim innovatsion vosita hisoblanadi.

Bundan tashqari, strategiyada nodavlat notijorat tashkilotlarining ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish jarayonidagi ishtirokini kengaytirish vazifasi ham belgilangan. Bu esa davlat va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligini mustahkamlash, xizmatlar sifatini yaxshilash hamda aholining turli ehtiyojlariga moslashuvchan yondashuvlarni qo'llash imkonini yaratadi.

Ijtimoiy himoya tizimini rivojlantirishning yana bir muhim yo'nalishi sifatida inklyuziv ta'lim, gerontologiya, psixologiya, ijtimoiy pedagogika va ijtimoiy ish sohalari bo'yicha yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki zamonaviy ijtimoiy xizmatlarning sifati, avvalo, ushbu xizmatlarni amalga oshiruvchi mutaxassislarning kasbiy salohiyatiga bog'liqdir.

Shuningdek, bugungi kunda ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar uchun quyidagi imkoniyat va imtiyozlar tizimli ravishda kengaytirilmoqda:

kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam va nafaqalar;
nogironligi bo'lgan shaxslarga rehabilitatsiya vositalari va ijtimoiy xizmatlar;
yolg'iz keksalar uchun uy sharoitida parvarish xizmatlari;
ehtiyojmand yoshlarni kasb-hunarga o'qitish va bandligini ta'minlash;
xotin-qizlarni tadbirkorlikka jalb etish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash;
inklyuziv ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish;
psixologik, huquqiy va ijtimoiy maslahat xizmatlari;
elektron ijtimoiy xizmatlar va masofaviy murojaat tizimlari.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy himoya tizimining kelgusi rivojlanishi raqamlashtirish, idoralararo integratsiya, innovatsion boshqaruv va individual yondashuv tamoyillariga asoslanishi lozim. Aynan shu omillar aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashning muhim sharti hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda ilk bor “Yagona raqamli ijtimoiy himoya ekotizimi” modeli taklif etiladi. Ushbu modelda mahalla, ijtimoiy xodim, tibbiyot muassasalari, ta'lim tashkilotlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va nodavlat tashkilotlar yagona elektron platforma orqali hamkorlik qiladi. Natijada muhtoj fuqarolarni aniqlash muddati qisqaradi, xizmatlar sifati oshadi va ijtimoiy yordamning haqiqiy manzilliligi ta'minlanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatish tizimi jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash, kambag'allikni qisqartirish, inson kapitalini rivojlantirish hamda fuqarolarning munosib turmush darajasini shakllantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda ijtimoiy xizmatlar samaradorligini oshirish nafaqat moddiy yordam hajmini kengaytirish, balki xizmatlarning manzilliligi, tezkorligi, sifati va natijadorligini ta'minlash bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Tahlillar O'zbekistonda so'nggi yillarda ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilayotganini ko'rsatdi. Xususan, “Yagona ijtimoiy reyestr” axborot tizimining joriy etilishi, mahallabay ishlash tizimining yo'lga qo'yilishi, professional tutingan oila institutining tashkil etilishi, bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish strategiyasining qabul qilinishi hamda ijtimoiy xizmatlarni raqamlashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar aholining ehtiyojmand qatlamlarini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi.

Shu bilan birga, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish jarayonida idoralararo hamkorlikni yanada mustahkamlash, ehtiyojlarni baholashning yagona standartlarini joriy etish, xizmatlar monitoringini takomillashtirish, ijtimoiy xodimlarning kasbiy salohiyatini oshirish hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish zarurati mavjudligi aniqlandi.

Mazkur tadqiqot doirasida taklif etilgan “Yagona raqamli ijtimoiy himoya ekotizimi” innovatsion modeli ijtimoiy himoya sohasida mavjud muammolarni bartaraf etishga xizmat qiluvchi samarali mexanizm sifatida asoslandi. Ushbu model orqali ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish jarayonining shaffofligi, manzilliligi va tezkorligi oshadi, davlat organlari va tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlik kuchayadi hamda fuqarolarning ehtiyojlariga mos individual yondashuv ta'minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni amaliyotga keng joriy etish fuqarolarning hayot sifatini yaxshilash, ijtimoiy tenglik va inklyuziv rivojlanishni ta'minlash hamda “Inson qadri uchun” tamoyilini ro'yobga chiqarishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot

natijalari ijtimoiy himoya tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining “Ijtimoiy xizmatlar to'g'risida”gi Qonuni. 2023-yil.
3. O'zbekiston Respublikasining “Bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 24-dekabrdagi PF-256-son “2026–2030 yillarga mo'ljallangan bolalarni zo'ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son “O'zbekiston – 2030” strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ijtimoiy himoya va ijtimoiy xizmatlar tizimini rivojlantirishga oid qarorlari to'plami. – Toshkent, 2023–2025.
7. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT). Convention on the Rights of the Child. New York: United Nations, 1989.
8. United Nations Children's Fund (UNICEF). Child Protection Strategy 2021–2030. New York: UNICEF, 2021.
9. International Federation of Social Workers (IFSW). Global Standards for Social Work Practice. Geneva, 2024.
10. International Labour Organization (ILO). World Social Protection Report 2024–2026. Geneva: ILO, 2024.
11. Midgley J. Social Development: Theory and Practice. London: SAGE Publications, 2014.
12. Payne M. Modern Social Work Theory. 5th Edition. Oxford University Press, 2021.
13. Dominelli L. Green Social Work: Environmental Crises and Social Justice. Cambridge: Polity Press, 2018.
14. Healy K. Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice. London: Palgrave Macmillan, 2019.
15. BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs): 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations, 2015.